

חזרה

הנושא שלנו הוא הדילוג. אדם ששייך לעמוד העתיד לא רק רואה את העתיד, אלא גם חי אותו. הייחוד של עמוד העתיד איננו רק בהבנה והשכלה. אלו אנשים חיים שיש להם גם אופי שונה של מימדי עומק פנימיים. האופי שלהם מתבטא בכך שהזמן לא משחק אצלם תפקיד חשוב. כאשר העתיד מאיר בתוכם, הוא נותן בהם יכולות. והוא גם מתאים למימדי העומק שבתוכם, לכן הם יכולים לעבור מקום למקום. זו אמנם מעלה עצומה, אבל יש בה גם חיסרון שאופי כזה שובר מסגרות – הנשמות של עולם התורה שייכות לנקודה הזו.

לעומתו, העתיד שמופיע בהווה הוא עתיד סולידי, מתון, לכן הוא מתחשב במציאות הריאלית. (אמנם, גם לעמוד ההווה יש חסרונות, אבל אחרים.)

יש מחלוקת בין הרב לר' נחמן איזה אור גדול יותר: האור של שבירת הכלים או האור של האפיקורסים. הרב אומר שהאור של האפיקורסים הוא שום דבר, האפיקורסות נובעת מתוך חולשות והנחות יסוד (שכליות ונפשיות) מוטעות שנמצאות בתוך האדם. כמו אותו אפיקורס שבא לרבי ואמר לו אשתך אשתי¹, רבי נתן לו יין והוא 'שתה ופקע', הפשט הוא שאם ניתן לתהליך להתחולל הוא יפרק את עצמו מבפנים. למה? בגלל שאין לו טענה אמיתית, הוא לא נובע מאמת פנימית. לעומת זאת הבעיות האמיתיות הם כשהכלים נשברים, כי בשבירת הכלים יש אור גדול שלא מניח למציאות להישאר כמו שהיא, לכן הוא שובר את הכלים – אלו הנשמות של עולם התורה במובן הגדול. זה שייך לדורות שלנו, בגלל שבדורות שלנו מאיר האור של דוד ושל משיח.

יש גם נשמות של עולם התורה ששייכות להווה במובן הסולידי, איך שהוא מוביל לעתיד – שאול היה כזה. אבל הוא לא יודע לתפקד כשהעתיד מאיר בתוכו, זה מרסק אותו, לכן הוא לא יכול להיות מלך.

ואילו אצל דוד הכישרון שלו הוא הדילוג, הוא יודע לנוע בתוך העוצמות שכל פעם שוברות הכל מחדש. הוא דמות עמוקה מאוד שרואה את העתיד, לכן לפעמים המסגרות קשות לה. הכישרון הזה יבוא לידי ביטוי בעיקר ביכולת לקחת תקופה היסטורית אחת ולהביא אותה לתקופה אחרת – בגלל שהזמן הוא לא כל כך מוכרח.

¹ עין איה, שבת, פרק שני, קו.

נפש החיים

אני רוצה לראות מקור ב'נפש החיים'. שער ד, פרקים ד-ה.
הספר 'נפש החיים' בנוי מארבעה שערים ו'פרקים'. המיקום של ה'פרקים' הוא לפני השער הרביעי, והנושא שלהם הוא מלחמה בחסידות – כל הנושא של 'לימוד תורה לשמה'. אחר כך שער ד' פותח בחיוב לימוד תורה לשמה ובהמשך הוא גם אומר שאי אפשר בלי דבקות בקב"ה. בלי דבקות התורה חסרת משמעות. בלי דבקות אי אפשר לחיות.

דבקות

הרב מדבר על הפרקים האלו בקובץ ח'², והוא אומר שהצורך בדבקות תלוי בסוג של בני אדם, יש בני אדם כאלו ויש כאלו. יש בני אדם שמתאימים לדבקות ויש להם דבקות, הדבקות היא חלק מה'עיתים' של ההשכלה שלהם, ויש כאלו שלא צריכים דבקות בכלל, זה עניין של אופי. נראה את זה בפנים:

אותם הגדולים שהיו מטבע נפשותם בעלי אגדה ושירה, והצד הפיזי שבנפשם היה גדול ועצום מאד, לא היו יכולים למצא קורת רוח בתלמוד ההלכות מצד עצמן, אלא מצד המקוריות שלהן, שכולן נובעות הן ממקור מים חיים של האורה האלהית שבתורה, שהדבקות האלהית היא עיקר יסודה.

הרב מדבר על בעלי הפיוט והשגב. הוא אומר שהלימוד של ההלכות לא מספק אותם, לכן הם צריכים לתרץ את עצמם – למה הם לומדים את כל ההלכות האלו. והתשובה היא בגלל שהן באות מהקב"ה, אם רוצים את הקב"ה לומדים גם את ההלכות שלו. דבר נוסף: הוא לא רק המקור של ההלכה אלא הוא גם מקור החיים. יוצא שלמרות שאנשים לומדים את ההלכות בצורה יבשה, אבל הם חיים אותן, הם מבינים את המשמעות הפנימית שלהן, ממילא לימוד ההלכות מחובר להם.
"שהדבקות האלהית היא עיקר יסודה", הדבקות היא עיקר יסודה של האורה האלוקית. דומה ליחס בין השירה למקצב³ – ההלכה היא המקצב. הם זקוקים לדבקות, וההלכה היא ביטוי שלה.

² סעיף רכט.

³ שמונה קבצים, קובץ א, תקד.

על כן דרשו תמיד שעסק התורה יהיה בדבקות, וחייבו להתבונן, ולהניח זמנים רבים מגופי תורה, גם באמצע הלימוד, כדי לפנות את הלב לרעיון הדבקות האלהית, כל אחד ואחד לפי כשרונו וטהרת רוחו ועומק הדעת שלו.

ככה מספרים על הרב זצ"ל, הוא היה לומד לפעמים שתיים עשרה שעות רצוף, אבל באמצע הוא היה לפעמים סוגר את הגמרא ושוקע בעולמות הפנימיים שלו.

אמנם אותם שהיו בעלי שכל הגיוני, והשכל המנתח והמעשי היה אצלם חי ומלא כח, הרגישו שפעת עונג ומילוי נפש בנתוח ההלכות ובציוריהן המעשיים, והרגישו בעצמם ריווי רוחני ותכונת עבודה מלאה מעצם התלמוד לבדו. על כן הוכיחו שעצם הלמוד ההלכותי הוא המכוון התכליתי, ופינוי הלב באמצע התלמוד אל ההכנה של הדבקות, הוא בכלל ביטולה של תורה. ואלו ואלו דברי אלהים חיים, כי לאחרונים, עצמותה של ההשכלה התורית בכל מקצועותיה, היא בעצמה מקנה להם את התכונה האצילית של הדבקות השירית או ההרגשית, וקל וחומר המדעית.

דברי הרב כאן מסבירים למה הנפש החיים אומר שלא צריך דבקות. הוא דומה לדמות השניה. כל אחד לפי עניינו, יש אנשים שהעניין שלהם כזה ויש אנשים שעניינם כזה. לכל דמות ישנן מעלות וחסרונות.

לא בהכרח שלגר"א ולר' חיים לא היתה דבקות. בפשטות היתה להם דבקות, אפשר לראות לדוגמה את ההקדמה של ר' חיים לפירושו של הגר"א לסיפרא דצניעותא.⁴ הוא מתאר את הגר"א כאדם שהיה לו עולם פנימי עשיר מאוד, הוא מספר שכבר בגיל שבע היה לגר"א גילוי אליהו, אלא שהוא בחר בכיוון מסוים.⁴ יש להם עולמות פנימיים – אבל בהחלט ר' חיים נלחם נגד זה, כי היה לו חשוב שלא לזלזל בלימוד תורה. עם ישראל במשך שנים לומד תורה בצורה מסוימת ולא נכון ללכת ולזלזל בזה בשם הדבקות. הם נלחמו על הלגיטימציה של דמויות הלכתיות רגילות, אבל הם עצמם היו אנשים עשירים מאוד, שידעו מה זה רוח הקודש ומה זה הופעה אלוקית.

⁴ כשבא אדם ואומר יש לי שתי אפשרויות, או ללמוד מהמגיד, או להגיד למגיד לא, וללמוד על ידי לימוד; אז מדובר על אדם שיש לו את האפשרות הזו.

הם חיו את כל הדברים האלו, אבל הסתירו את אותם, כי הם לא רצו למנוע מעם ישראל את מה שנקרא 'עמל תורה' – גדלות של תורה.

בכל מקרה הרב כותב ששתי השיטות הן דברי אלוקים חיים. 'אלוקים חיים' מופיע תמיד על ידי העולמות הפנימיים. אדם שאין לו את כל מה שבונה עולם פנימי – תפילה, השכלה אלוקית ויראת אלוקים – 'אלוקים חיים' לא מאיר בתוכו. נכון, הדמות של ה'פיוט' והדמות של ה'לימוד' לא נראות בדיקוק אותו דבר, יש הבדל בין אלוקים חיים שלו לאלוקים חיים שלו – ההארה של ישעיה וירמיה שונה מההארה של רבי עקיבא ורשב"י. אלו שתי הארות שונות, ובית שלישי מכיל את שני המימדים האלו.⁵

אבל החסידות אומרת שבלי הדבקות הכל חסר משמעות – יכול להיות גדול תורה שהוא 'למדן', שבאמת מאיר בו האור של התורה, ולפי החסידות הוא שום דבר, בלי 'דחילו ורחימו' התורה שלו היא כלום. לפי הרב ולפי נפש החיים זה לא נכון. גם כשאדם לומד תורה בלי דבקות בכלל, הוא שייך למדרגות רוחניות מאוד גבוהות. לכן האמירה של הרב כאן היא אמירה עקרונית, יש גדולי תורה כאלו ויש גדולי תורה כאלו.

לדוגמה, יש פרק בקבצים⁶ שהרב מדבר על ההבדל בין הרבמ"ם לר' יהודה הלוי. ר' יהודה הלוי יותר שייך לעולמות הפנימיים מהרבמ"ם, זה ברור, כל מי שמכיר אותם רואה את זה. אבל מצד שני הרב כותב שגם ברבמ"ם האיר אור פנימי בצורה מאוד גבוהה, עד כדי כך שזה הציל אותו מטעות שהיתה אצל ר' יהודה הלוי ואצלו לא. רואים שלשתי הדמויות יש אור פנימי, השאלה היא המינון.

לימוד תורה לשמה

בכל מקרה הנפש החיים – לפחות בפרק הראשון – נלחם כנגד הדבקות. הפריע לו שזה מעכב את ההתפתחות הרוחנית של התורה בעם ישראל, כיון שזה הוציא את כל החשק וכל הלגיטימציה מעמל תורה סתמי ופשוט. יש בני אדם שבצד לימודי שלהם הם משיגים את הכל.

⁵ מאמרי הראיה, עמ' 127, 'גדול וגיבור'.

⁶ שמונה קבצים, קובץ ו, קפח.

אבל בהמשך יש עוד נקודה אחת חשובה. מה ההגדרה של 'תורה לשמה'? אצל החסידות, 'לימוד תורה לשמה' הוא שאתה דבק בקב"ה. אצל נפש החיים וגם אצל הרב, 'לימוד תורה לשמה', הוא ללמוד את התורה בשביל עצמה ולא בשביל הדבקות. העובדה שפלוני זקוק לדבקות, לא אומרת כלום לגבי איך לומדים תורה לשמה – יש צורך בלימוד תורה, זה הצורך הראשוני, בו כולם שווים. יש דבר נוסף, צורך בדבקות. בצורך השני יש כאלו שצריכים יותר וכאלו שפחות, אבל זה לא נוגע ללימוד תורה לשמה. לימוד תורה לשמה, הוא להיות גדול בתורה – זו אינה דבקות.

קבלת עול מלכות שמיים

בפרק ד' ה'נפש החיים' אומר שצריך קבלת עול מלכות שמיים תחילה. קבלת עול מלכות שמיים היא תנאי ללימוד תורה. יכול להיות שיש אנשים עם יותר נטייה לדבקות. הם זקוקים יותר לתפילה, לעצירות ולהתבוננות; בסדר, יש חלוקה באופיים – פלוני זקוק יותר לתפילה ולרגש, לעצור בשעת הלימוד ולהתבונן במושגים האלוקיים, לחשוב למה הוא לומד – עניין אישי. אבל יש דברים שהם לא אישיים אלא מוכרחים – תלמיד חכם מוכרח שתהיה לו יראת שמים. אדם לא יכול ללמוד תורה בלי קבלת עול מלכות שמיים.

החסידים חיברו את המושגים האלו ביחד, הם אמרו שדבקות ולימוד תורה הם אותו דבר. איך זה בא לידי ביטוי? הם אמרו שאם אתה לא לומד בדבקות זה לא לימוד תורה, אתה אפילו הורס את התורה. דבר נוסף, שכולם חייבים להיות כאלו. לשני הדברים האלו גם הרב וגם נפש החיים מתנגדים, קודם כל לא כולם כאלו, יש כאלו שפחות צריכים דבקות. מיעוט הדבקות לא פוגע בתורה שלהם, זו הנקודה האישית; אבל יש כאן נקודה עקרונית, מעבר לנקודה האישית, דבקות ותורה הם לא אותו דבר. כמו שדברנו⁷ על 'השתפכות הנפש' ולימוד תורה: לעשות חשבונות שכליים בשעת התפילה הורס את העולם הרוחני שלך. אחת הדרכים להיפגש עם הקב"ה – עם האמת – היא ע"י תפילה והשתפכות הנפש. גם מי שרוצה להיות תלמיד חכם, אם אין לו את עולם הרגש והשתפכות הנפש, יש בו פגם מהותי. למה? כיוון שהכרחי לאדם שתהיינה לו יראת שמיים והשתפכות הנפש – שיהיה לו קשר עם הקב"ה דרך עולם הרגשי – אי אפשר בלעדיהן. בלעדיהן הוא אדם לא נורמאלי – בדיוק כמו שלא יכול להיות שאין לאדם עולם שכלי שבו הוא לומד תורה.

⁷ בסוגיית 'המאריך בתפילתו'.

לכן הדבר הראשון שנפש החיים והרב עשו הוא להפריד בין שני המושגים. דבקות היא דבר אחד ושכל הוא דבר אחר. האדם חייב שיהיה לו דבקות בקב"ה – דבקות היא רגש והשתפכות נטו. בנוסף ישנו גם לימוד תורה – לימוד תורה הוא מדרגה בפני עצמה, שהאדם לומד תורה ומתבונן. למה לחבר בין שני הדברים? אם יש לך עניין אישי, שאתה לא יכול להיות שעה בלי הקב"ה, בלי לחשוב עליו – בסדר. עניין אישי; אם אתה אחד שיכול לשבת ללמוד כל היום – בסדר, עניין אישי. ברגע שהפרדתי בין הדברים והפכתי את המינון לנושא אישי, ממילא הוויכוח נעשה אופיי ולא עקרוני. דבר נוסף שהרווחתי הוא שיש דבר שאי אפשר בלעדיו – להיות אדם נורמאלי, להיות אדם שיש לו עולם רגשי ועולם שכלי, והוא עובד את ה' בעולם הרגשי ובעולם השכלי. הערך של העבודה הרגשית הוא החיבור הבלתי אמצעי לקב"ה, והערך של העבודה השכלית הוא החיבור האמצעי לקב"ה; בחיבור האמצעי לא צריך להדבק, צריך ללמוד, בזה שאתה לומד אתה מתחבר; ואילו בעולם הרגשי, אתה דבק בקב"ה באופן רגשי. אלו ואלו דברי אלוקים חיים.

דבר אחד ברור: אי אפשר עם אחד בלי השני – אדם ללא דבקות וללא תפילה, הוא חסר משמעות; אדם ללא שכל וללא עמל תורה, הוא גם כן חסר משמעות. זה לא נסבל וזה לא נסבל. לכן הנפש החיים אומר תלמד תורה בשביל התורה, לא בשביל 'דחילו ורחימו'. אבל איך אפשר לוותר על הדבקות? וודאי שאדם צריך לקבל עול מלכות שמיים! – זה הנושא של פרק ד'.

אמנם ודאי דאי אפשר לומר שאין צריך לענין עסק התורה שום
טוהר המחשבה ויראת ה' חלילה. שהרי משנה שלימה שנינו, אם
אין יראה אין חכמה.⁸

אי אפשר בלי יראת שמיים, אם אין יראת שמיים אין חכמה. צריך את ה'יראת שמיים' בשביל החכמה. החסידות לקחה שני מושגים בלבדה אותם יחד. הפכה את כל מי שהם לא מחוברים אצלו ביחד לאדם בעיית. ר' חיים אומר: מה פתאום. תורה תלמד בשביל התורה, אבל אתה לא יכול להפטר מהמושג שנקרא 'יראת שמיים', 'טוהר המחשבה'. גם לא מהמושג שנקרא 'דבקות'; לא רק בגלל שיש לאדם שני צדדים באישיות, שכל ורגש, ואם אין לי רגש אני נכה; אלא גם בגלל שבלי טוהר המחשבה ויראת שמיים אין גם תורה.

⁸ נפש החיים, שער ד, פרק ד.

ואמרו ביומא, מאי דכתיב "למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב אין"? אוי להם לתלמידי חכמים שעוסקים בתורה ואין בהם יראת שמיים כו'. ובשמות רבה פ"מ, כל מי שהוא יודע ואין בידו יראת חטא, אין בידו כלום, שקפלויות של תורה ביראת חטא. ובהקדמת הזוהר, אמר רשב"י שהיראה איהי תרעא לאעלא לגו מהימנותא, ועל פקודא דא אתקיים כל עלמא כו', ודא עקרא ויסודא לכל שאר פקודין דאורייתא, מאן דנטיר יראה נטיר כולא, לא נטיר יראה לא נטיר פקודי אורייתא כו'.

משמע פה שיראת שמיים היא 'התרעא'⁹, על המצווה הזו כל העולם קיים, היא "עיקרא ויסודה לכל שאר פקודין דאורייתא", היא לא עוד מצווה, היא אולי המצווה הכי חשובה שיש. אפשר לראות את הנקודה הזו ב'מסילת ישרים' – סדר וויכוח'. הרמח"ל לא קשור לחסידות והוא מסביר בטוב טעם שאתה לא יכול להיות תלמיד חכם אם אין לך יראת שמיים. אין דבר כזה בלי יראת שמיים ובלי דבקות.

שאלת המציאות

דרך אגב, המחלוקת לא מתחילה בשער ד, היא מתחילה בשער ג. המחלוקת היא בשביל מה הקב"ה ברא את העולם. לא רק בשביל מה, אלא גם אין העולמות בנויים. הוויכוח הוא לא האם צריך דבקות או לא. השאלה היא האם העולם הזה הוא בעצם כתב חידה וניסיון קשה שצריך לעבור אותו בשביל להדבק בקב"ה, או שהעולם הזה הוא יצירה אלוקית והאדם הוא שותף ליצירה האלוקית הזו. זו בעצם המחלוקת. אם אתה מחבר את המושגים 'תורה' ו'דבקות', אתה בעצם אומר שאין ערך לכולם אלא אם כן אתה מסיר את הלוט וחושף את המשמעות של החידה הזו – יש פה ניסיון. אם אתה חושף, עשית את העבודה שלך ויש ערך לכל מה שאתה עושה. לכן אם העולם הזה לא קיים, אם הכל אחיזת עיניים – אז גם אין ערך ללימוד ולעמל של האדם, הדבר היחיד שיכול לתת לו משמעות זה הדבקות. אצל תלמידי הגר"א, ואצל הרב, הנושא שונה לגמרי. אין אחיזת עיניים, יש מפעל ויצירה אלוקית והאדם חלק ממנו. יש ערך ללימוד תורה ויש ערך לעמל של האדם, בדיוק כמו שיש ערך למדע, למדינה, לצבא ולכל הדברים האחרים. לכן מה שכתוב כאן היא מחלוקת מאוד עקרונית.

⁹ פתח, כניסה.

חלק מהמציאות דורשת גם דבקות בקב"ה – להכיר אותו. דבקות היא הכל, אבל לא 'כל' במובן שהיא הדבר היחיד המשמעותי, אלא 'כל' שפותח פתח ונותן ערך, לכל הדברים. צריך דבקות, אבל הדבקות הזו לא מונעת ממני להיות תלמיד חכם. להיות תלמיד חכם זה אומר שעכשיו העניין שלי הוא להבין את התוס', להבין את הרישב"א והרשב"א, אביי ורבא, ריש לקיש ור' יוחנן; הלימוד לא קשור לדבקות ולא מונע דבקות. זה המהלך של פרק ד.

אוצר

ולפי ערך גודל אוצר היראה אשר הכין לו האדם, כן על זה הערך
יוכל ליכנס ולהשתמר ולהתקיים בתוכו תבואות התורה כפי אשר
יחזיק אוצרו.¹⁰

עכשיו נפש החיים הכניס את המושג 'אוצר'. 'יראת שמיים' היא 'אוצר'. ברגע שהבדלנו בין המושגים דבקות ותורה, הנושא כבר איננו האם אתה יכול להסיר את הלוט מעל כל השטויות שמפריעות לראות את הגודל האלוקי. עכשיו אפשר לכנות את הדבקות בשם חדש – 'אוצר'.

אני יכול לתאר שיש מסך שמסתיר את הבמה ומפריע לי לראות, המסך עצמו פעיל. יש עליו סרט שכל הזמן מסיט אותך, משלה אותך ונותן לך דמיונות. בתיאור הזה היראה באה ופותחת את הפתח לראות. פתאום הווילון נפתח ואתה רואה את המחזה האמיתי שמתחולל. אם מסבירים ככה, אפשר להבין למה הדבקות היא הנקודה היחידה הממשית שקיימת – יש פה משהו שכל הזמן מפריע לי לראות את מה שמעבר, והדבקות מאפשרת לי להכיר את מה שמעבר. אבל לפי נפש החיים התיאור שונה לגמרי. יש כאן יצירה אלוקית ממשית – אין פה משהו שמפריע לי. עכשיו צריך להגדיר את הדבקות בצורה אחרת – בתור אוצר. 'אוצר' הוא המקום שבו התהליך קורה – האולם, האדם הגיע לאולם מאוד מפואר. יוצא שודאי שצריך דבקות, בלי זה אני לא יכול לראות את מה שקורה פה. אבל האופי אחר לגמרי. לא שאני צריך כל הזמן לדעת מה יש מאחורי הווילון, אם הייתי יכול הייתי פותח את הווילון בכוח, אבל אני לא יכול אז אני מחכה בסבלנות. לא, הנושא אחר לגמרי, התפקיד של העולם הרגשי הוא לשמש את האולם. את הבמה, החזון, כמו השראה. יש אנשים שלא יכולים

¹⁰ שם, פרק ה.

בלעדיו, הנושא העיקרי שלהם בחיים הוא המקום הזה, המרחב, לכן התפילה אצלם כל כך משמעותית.

אז איך הגענו למושג 'אוצר'? יראת שמיים הופכת לאוצר בגלל הנקודה שהיא לא מסך שמסתיר, היא בעצם המקום שבו התהליך קורה.

"אשר הכין לו האדם", משמע שאדם צריך לבנות את המקום הזה.

האוצר הוא מקום, ככל שהוא יותר מפותח אפשר לשים בו דברים יותר איכותיים. אם הוא אסם תבואה, אפשר לשים בו חיטה, באווירה מסוימת אפשר אפילו לעשות בו הצגות מעניינות, אבל בסך הכל הוא אסם תבואה; אבל אם הוא אוצר מיוחד, הוא יוכל להכיל יצירות מדעיות הרבה יותר מופלאות. ככל שאני מכין את האוצר, ככה התוכן שאני יכניס בתוכו ישמר ברמה יותר גבוהה. האוצר משמעותי מאד. הוא לא רק שומר, הוא גם מבטא את יכולת ההכלה של התופעה, את יכולת הביטוי שלה ואולי גם את האפשרות של התופעה להיות, כי אם אין לך מה שיכיל אותה היא לא תהיה. לא שבלי יכולת להכיל, יש לי משהו, רק אין לי איך לשמור אותו. גם אותו עצמו אין לי. לכן האוצר הוא לא רק מחסן.

אם לא יהיה את המימד שיכיל את התופעה היא לא תהיה, לכן אין דבר כזה שאין דבקות. אם אין לך דבקות, אין לך כלי שיכיל את הגודל האלוקי. אז אתה לומד חכמה של כמה זקנים מאשכנז ומספרד, אבל אתה לא לומד את התורה של הדבר; שבביל ללמוד את התורה של הדבר, להכיל את התוכן האלוקי שבדבר, אתה צריך שתהיה לך יראת שמיים. אז יוצא (בצורה קצת גסה) שהדבקות היא בעצם כלי השכלתי, בלעדיה אין לך השכלה.

אז אי אפשר לוותר על יראת שמיים ואי אפשר לוותר על תורה. אם כך מה ההבדל בין הדמות שזקוקה לדבקות לזו שלא? התביעות שלהם שנות, ממילא יהיה הבדל בצורת לימוד ובצורת החשיבה, וגם התוכן הרוחני יהיה אחרת. 'דעת אלוקים', הוא מושג שדורש דבקות. אבל החלוקה אינה קיצונית. ההבדל יהיה במינון – יש אנשים שיותר שייכים למקום של הדבקות, זו ההתמחות שלהם.

כי האב המחלק תבואה לבניו, הוא מחלק ונותן לכל אחד מדת התבואה כפי אשר יחזיק אוצרו של הבן – אשר הכין על זה מקודם. שאף אם ירצה האב וידו פתוחה ליתן לו הרבה, אמנם כיון שהבן

אינו יכול לקבל יותר מחמת שאין אוצרו גדול כל כך שיוכל להחזיק יותר, גם האב אי אפשר לו ליתן לו עתה יותר. ואם לא הכין לו הבן אף אוצר קטן, גם האב לא יתן לו כלל. כיון שאין לו מקום משומר שתתקיים אצלו. כן הוא יתברך שמו, ידו פתוחה כביכול להשפיע תמיד לכל איש מעם סגולתו, רב חכמה ובינה יתירה. ושתתקיים אצלם ויקשרם על לוח לבם, להשתעשע אתם בבואם לעולם המנוחה ותלמודם בידם.

נפש החיים שהוא לכאורה אבי אבות הלימוד היבש, אומר שאם אין לך דבקות – יראת שמיים – לא תקבל תורה. אם חוסר הדבקות היה המסך שמסתיר לי את הקב"ה, יכול להיות שהוא היה מוותר עליו. הנקודה היא שהדבקות היא מה שמאפשר את כל ההשכלה וההתבוננות שלי. אלו שני דברים שונים, אם יש מסך אז אפשר להבין שלימוד תורה צריך להיות נפשי, למה? כיוון שאם לא, אתה עסוק בתוס' אבל לא בקב"ה – התוכן מפריע לראות את הקב"ה. אבל אם היראת שמיים מאפשרת לי להיות חלק מהקב"ה, להיות שייך אליו, אני חייב שתהיה לי יראת שמיים כי היא הכלי שלי, אבל אחר כך צריך ללמוד תורה. ההבדל בין מסך לבין בית גדול מאוד. המסך כל הזמן מנוכר, ובית הוא השראה ואווירה, בית בריא מאפשר לאדם להתעסק בהרבה דברים. זו הדרך שהרב הולך בה.